

Justitieutskottets betänkande

1981/82:26

om taxeringsfunktionärens straffrättsliga ansvar

Motion

I motion 1981/82:391 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) hemställs att riksdagen beslutar upphäva undantaget för ordföranden – och rimligen också ledamöterna – i taxeringsnämnd med avseende på straffansvar för vårdslös myndighetsutövning i övergångsbestämmelserna till brottsbalken 20 kap. 1 § fr. o. m. den 1 juli 1982.

I motionen anförts att den gamla taxeringsorganisationen alltmer har ersatts av nämnder med utbildade taxeringstjänstemän som ordförande och att det inte finns något skäl att skydda sådana personer mer än andra tjänstemän. Enligt motionären kan det inte heller vara juridiskt komplicerat att upphäva bestämmelsen i fråga. Motionären anför också – med hänvisning till att riksdagen vid åtskilliga tillfällen avslagit motioner av likartat innehåll – att det någon gång måste ”bli ett slut på riksdagens besynnerliga oförmåga att handla, så snart ett ärende begravts i en utredning”.

Nuvarande ordning

I 20 kap. 1 § brottsbalken straffbeläggs myndighetsmissbruk och vårdslös myndighetsutövning.

För att lagrummet skall vara tillämpligt krävs att någon i myndighetsutövning har åsidosatt vad som till följd av lag eller annan författning gäller för myndighetsutövningen. Vidare skall gärningen – för det allmänna eller någon enskild – ha medfört förfång eller otillbörlig förmån som inte är ringa. Om gärningen har skett uppsåtligen döms för myndighetsmissbruk. Om den har skett av grov oaktsamhet döms för vårdslös myndighetsutövning. För det uppsåtliga brottet är straffet böter eller fängelse i högst två år, eller om brottet är grovt, fängelse i högst sex år. För brott som begås av grov oaktsamhet är straffet böter eller fängelse i högst ett år.

Bestämmelsen gäller enligt sin ordalydelse alla som har att utöva myndighet. Det finns dock två undantag. Det ena gäller ledamöter i beslutande statliga och kommunala församlingar. Enligt en föreskrift i paragrafens tredje stycke är nämligen ledamöter i sådana församlingar i denna sin egenskap varken underkastade ansvar för myndighetsmissbruk eller vårdslös myndighetsutövning. Det andra undantaget gäller taxeringsfunktionärer. Det avser bara vårdslös myndighetsutövning. Föreskriften om detta finns i en övergångsbestämmelse till den lagändring genom vilken lagrummet fick sin nuvarande lydelse. Enligt den gäller bestämmelsen om

vårdslös myndighetsutövning t. v. inte i fråga om beslut angående taxering som fattas av taxeringsnämnd. Det är den övergångsbestämmelsen som motionären vill ha upphävd.

Frågans tidigare behandling m. m.

I justitieutskottets betänkande 1981/82:5 finns redogörelser för den historiska bakgrunden till den nuvarande regleringen och för frågans tidigare behandling i riksdagen. I det följande görs en kort sammanfattning av dessa redogörelser.

Fram till år 1975 fanns det en grundlagsbestämmelse enligt vilken taxeringsmän inte kunde göras ansvariga för sina beslut (113 § i 1809 års regeringsform). Regeln ansågs gälla taxeringsnämndernas materiella beslut. För brister i den formella handläggningen kunde ansvar utkrävas.

I brottsbalken fanns det fram till år 1976 regler om ämbetsansvar. Ledamöterna i beskattningsnämnd var inte underkastade fullständigt ämbetsansvar; de kunde nämligen inte dömas för tjänstemissbruk eller tjänstefel.

I samband med att ämbetsansvaret avskaffades år 1975 tillkom reglerna om myndighetsmissbruk och vårdslös myndighetsutövning och den särskilda övergångsbestämmelse som nu yrkas bli upphävd. Att taxeringsfunktionärerna t. v. undantogs från regeln om vårdslös myndighetsutövning skedde bl. a. med hänvisning till det då pågående arbetet med en ny taxeringsorganisation. Det ansågs att frågan om taxeringsmännens ansvar för vårdslös myndighetsutövning borde tas upp i samband med den närmare utformningen av den nya taxeringsorganisationen¹.

I samband med att riksdagen beslutade om den särskilda övergångsbestämmelsen avslogs en motion som gällde utredning om taxeringsfunktionärernas ansvar. Även vid andra tillfällen har riksdagen avslagit motioner i samma ämne. I allmänhet har det skett med hänvisning till pågående utredningsarbete.

Senast hösten 1981 behandlade riksdagen en motion i ämnet. Den avslogs med hänvisning till att tjänsteansvarskommittén (se vidare under rubriken Övrigt) avser att behandla frågan om taxeringsfunktionärernas straffrättsliga ansvar (JuU 1981/82:5, riksdagens protokoll 1981/82:30 s. 146 f).

Frågan har också utretts. Författningsutredningen uttalade i ett betänkande år 1963 att bestämmelsen om taxeringsfunktionärernas straffrättsliga ansvar inte var sådan att den borde ha plats i grundlag. Frågan övervägdes också av 1963 års JO-utredning. Utredningen, som avlämnade sitt betänkande år 1965, ansåg sig dock inte böra ta ställning i saken. Ämbetsansvars-

¹ En ny taxeringsorganisation i första instans har genomförts fr. o. m. 1979 års taxering.

kommittén, vars förslag låg till grund för de regler i 20 kap. brottsbalken som gäller nu, föreslog att särställningen för ledamöter i taxeringsnämnder borde avskaffas.

Övrigt

Justitieombudsmannen har vid flera tillfällen fört fram uppfattningen att särställningen för taxeringsfunktionärerna bör avskaffas. Senast skedde det i ett beslut år 1980. En närmare redogörelse för beslutet finns i det ovan nämnda betänkandet av justitieutskottet.

År 1979 tillkallades en kommitté för att se över straff- och disciplinansvaret för funktionärer i offentlig verksamhet – tjänsteansvarskommittén (Ju 1979:13). Kommittén skall företa en i princip förutsättningslös granskning av ansvarssystemet (kommittéberättelsen 1980 del II s. 91 f). Enligt vad som har inhämtats avser kommittén, som planerar att avsluta sitt arbete under år 1983, att behandla frågan om taxeringsfunktionärernas straffrättsliga ansvar.

Utskottet

I detta betänkande behandlar utskottet en motion i vilken begärs att riksdagen skall upphäva föreskriften om att taxeringsfunktionärer inte är underkastade ansvar för vårdslös myndighetsutövning.

I 20 kap. 1 § brottsbalken straffbeläggs myndighetsmissbruk och vårdslös myndighetsutövning. Med två undantag gäller ansvarsbestämmelserna alla som utövar myndighet. Det ena undantaget avser ledamöter i beslutande statliga och kommunala församlingar. Det andra gäller taxeringsfunktionärer; enligt övergångsbestämmelser till den nuvarande lagstiftningen gäller föreskriften om vårdslös myndighetsutövning t. v. inte i fråga om beslut angående taxering som fattas av taxeringsnämnd. Däremot gäller bestämmelserna om myndighetsmissbruk utan undantag för taxeringsfunktionärerna.

Fram till år 1975 fanns det en grundlagsbestämmelse om att taxeringsmän inte kunde göras ansvariga för sina beslut. Den övergångsbestämmelse som kritiseras i motionen tillkom i samband med att reglerna om de offentliga funktionärernas straffrättsliga ansvar reformerades år 1975. Att taxeringsfunktionärerna undantogs från regeln om vårdslös myndighetsutövning motiverades bl. a. med att en ny taxeringsorganisation var nära förestående. Avsikten var att frågan om taxeringsfunktionärernas straffrättsliga ansvar skulle ses över i samband med den närmare utformningen av den nya organisationen. Fr. o. m. 1979 års taxering har en ny taxeringsorganisation i första instans införts.

Frågan om taxeringsfunktionärernas ansvar har utretts vid flera tillfällen. Den har således övervägts av författningsutredningen (1963), 1963 års

JO-utredning (1965) och ämbetsansvarskommittén (1969 och 1972), vars förslag låg till grund för de regler i 20 kap. brottsbalken som gäller nu. F. n. ser tjänsteansvarskommittén över straff- och disciplinansvaret för funktionärer i offentlig tjänst. Utskottet har inhämtat att kommittén, som planerar att avsluta sitt arbete under år 1983, avser att behandla frågan om taxeringsfunktionärernas ansvar.

Motioner om taxeringsfunktionärernas särställning har avslagits av riksdagen under en lång följd av år. I flertalet fall har det skett med hänvisning till pågående utredningsarbete. Bl. a. avslog riksdagen en motion i ämnet i samband med att den nuvarande bestämmelsen antogs. Frågan var aktuell senast hösten 1981. Då avslog riksdagen en motion med hänvisning till tjänsteansvarskommitténs arbete.

När frågan tidigare behandlats har riksdagen gjort den bedömningen att det utredningsarbete som hittills skett beträffande taxeringsfunktionärernas straffrättsliga ansvar inte har resulterat i att det funnits underlag för att – som motionären begär – avskaffa särregleringen för taxeringsfunktionärer. Enligt utskottets mening finns det inte skäl att göra en annan bedömning nu. Motionen bör således avslås. Utskottet vill dock tillägga att det – inte minst mot bakgrund av de förändringar som har skett av taxeringsorganisationen – är angeläget att frågan om taxeringsfunktionärernas straffrättsliga ansvar övervägs på nytt.

Eftersom tjänsteansvarskommittén avser att behandla frågan och planerar att avsluta sitt arbete nästa år anser utskottet dock att något initiativ från riksdagens sida inte är påkallat.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motion 1981/82:391.

Stockholm den 23 februari 1982

På justitieutskottets vägnar

BERTIL LIDGARD

Närvarande: Bertil Lidgard (m), Lisa Mattson (s), Åke Polstam (c), Eric Jönsson (s), Hans Petersson i Röstånga (fp), Arne Nygren (s), Lilly Bergander (s), Gunilla André (c), Göte Jonsson (m), Helge Klöver (s), Ella Johnsson (c), Karl-Gustaf Mathsson (s), Bonnie Bernström (fp), Ulla-Britt Åbark (s) och Bengt Nylund (m).